

УДК 339.97

О. В. Мажула,
аспірант, Академія митної служби України

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

О. V. Mazhula,
Postgraduate, Customs Academy of Ukraine, Kyiv City Customs

THE INSTITUTIONALIZATION OF CUSTOMS SECURITY AS AN IMPORTANT COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY

У статті розглянуто наукове та законодавче визначення поняття «економічна безпека», а також його розуміння на трьох рівнях. При цьому зазначено, що в умовах глобалізації значну увагу в процесі захисту національних економічних інтересів необхідно приділяти митній безпеці. Зазначено, що головним завданням на сьогодні, яке покладається на митні органи є виконання фіскальної функції. Однак в умовах інтеграційних процесів значну увагу необхідно приділяти вирішенню першочергових завдань, з якими зустрічається Державна фіскальна служба, як відкритий до діалогу державний орган. Тому в статті виокремлено проблеми, які потребують нагального вирішення та наголошено на необхідності переорієнтування митних органів на формування стабільної та ефективної системи митної безпеки держави.

The article reviews the scientific and legal definition of "economic security" as well as its understanding of the three levels. It noted that in the context of globalization the main attention in the process of protecting national economic interests should be given to the Customs security. It is noticed that the main task today, which relies on the customs is to perform fiscal functions. However, in the integration process much attention should be paid to solving priority tasks, which meets the State Fiscal Service as open to dialogue state agency. Therefore, the article singles out problems that need urgent solution and stressed the need for reorienting customs on the formation of a stable and effective system of customs security.

Ключові слова: національні інтереси, економічна безпека, митна безпека, митні органи, митна служба, тарифне регулювання.

Keywords: national interests, economic security, customs, security, customs authorities, customs, tariff regulations.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються у світовому економічному та політичному просторі, мають значний вплив на процес становлення та розвитку державних систем. Такі перетворення в першу чергу пов'язані із зростанням обсягів міжнародних товарних потоків, впровадженням сучасних ІТ-технологій, переорієнтацією ринків продукції та послуг, створенням нових світових фінансово-економічних та бізнес центрів, перерозподілом влади між провідними державами світу, інтернаціоналізаційними процесами в країнах з перехідними та відкритими типами економік тощо. В результаті значної уваги потребує процес переорієнтації національної економіки на зовнішньоекономічний сегмент та впровадження сучасних методів та важелів державного регулювання.

На сьогодні, зовнішньоекономічна діяльність – це не лише взаємовідносини між суб'єктами господарювання з питань купівлі-продажу та виробництва продукції, а перш за все складний механізм включення національної економіки до світового господарства, головним завданням якого є створення безпечних умов для економічного розвитку та зростання. Таким чином зовнішньоекономічна діяльність виступає своєрідним стимулятором встановлення нових зв'язків між суб'єктами господарювання, які бажають розширити зону своєї діяльності та примножити власний капітал. Водночас зростання товарообороту не завжди виступає сприятливим фактором для національної економіки, оскільки зростає загроза національним інтересам та економічній безпеці країни. Тому не лише науковці, але й чисельні економісти та політичні діячі країни приділяють велику увагу проблемам економічної та митної безпеки країни, як важливим факторам захисту національних державних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз досліджень проблемою захисту економічних інтересів та розробкою сучасних механізмів економічної та митної безпеки займаються як вітчизняні так і зарубіжні вчені, серед яких можна відмітити: П.Пашка, П.Пісного, І.Бережнюка, Т.Руду, О.Івашину, Б.Райзберга, Л. Лозовського, Є.Терещенка, Є. Стародубцева та ін.

Однак незважаючи на активну роботу у даному напрямі, удосконалення методики та системи управління митною безпекою, виявлення головних проблем, з якими зустрічаються митні органи на сьогодні потребують поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Головним завданням аної статті є визначення місця митної безпеки держави у структурі економічної, а також визначення головних проблемних напрямів розвитку та можливих шляхів їх вирішення .

Результати дослідження. В умовах сучасних економічних та політичних змін захист національних економічних інтересів та сприяння економічній безпеці держави набуває пріоритетного значення.

Тракуюванню категорії «економічної безпеки» присвячено значну кількість наукових праць, однак єдиного підходу до визначення даного поняття не знайдено.

Зокрема, законодавством України передбачено, що економічна безпека - це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.[1]

Відповідно до Концепції економічної безпеки країни [2, с.32-33] економічна безпека країни – це спроможність національної економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримувати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за різних несприятливих факторів та варіантів розвитку подій, та здатність Української держави до захисту економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Т.Сухорукова [2, с.32-33] у свою чергу вважає, що економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне

зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях.

На думку Б. Райзберга, Л. Лозовського, Є. Стародубцева [2, с.32-33], економічна безпека – створювані державою умови, що гарантують недопущення заповняння господарству країни неопорного шкоди від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз; запобігання витоку конфіденційної інформації з фірми, порушення комерційної таємниці, здійсненню економічних диверсій.

Необхідно відмітити, що економічна безпека є досить складним механізмом, який складається зі значної кількості взаємопов'язаних частин. Її можна розглядати як мікро-, мезо- так і на макрорівні.

Макроекономічний аспект економічної безпеки передбачає формування економічної безпеки країни, під якою доцільно розуміти здатність держави забезпечити та підтримувати оптимальні умови для її економічного розвитку, гарантувати належний рівень життя громадян й реалізацію державних інтересів.

Мезорівень економічної безпеки полягає у забезпеченні регіональної економічної безпеки, яку доцільно розглядати, як здатність регіону протистояти негативному впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ і спрямованість ефективно використовувати потенціал регіону.

Мікрорівень економічної безпеки полягає у забезпеченні економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання.[2, с.33]

У зв'язку з вищезазначеним пріоритетним завданням для кожного державного органу влади є захист національних інтересів та гарантування економічної безпеки держави. Так, в умовах активізації експортно-імпорتنних операцій країна зустрічається із проблемою зростання обсягів контрафактних та контрабандних товарів, що з'являються на внутрішньому ринку, різкими коливаннями валютного курсу, відсутністю нових потужних виробничих комплексів, які зможуть виготовляти конкурентоспроможну продукцію, яка відповідала б міжнародним стандартам, необхідністю впровадження ефективної системи державного регулювання ринкових відносин, формуванням нових тенденцій в процесі здійснення ринкового нагляду за діяльністю підприємств, доцільністю застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання тощо. Державними органами, які першочергово повинні реагувати на будь-які зміни в сфері зовнішньоекономічної діяльності держави є митні органи, на які покладається обов'язок гарантування митної безпеки.

Проблемі захисту митної безпеки в сучасному економічному просторі приділяється особлива увага. Саме від впровадження сучасних методів відстеження «тіньових» схем перетину державного кордону, а також розроблення та здійснення спільних попереджувальних заходів залежить стабільність у функціонуванні економічної системи та можливість її подальшого розвитку.

Митна безпека є одним із ключових напрямів розвитку системи національної безпеки. Від вірно обраного та чітко окресленого вектору ведення зовнішньоекономічної політики та цілеспрямованості виконавчої влади залежить ефективність та економічна доцільність від проведених заходів із реорганізації та модернізації існуючої системи.

Зокрема, П. Пашко, П. Пісної вважають, що митна безпека - це стан захищеності митних інтересів України забезпечення та реалізація яких покладена на митні адміністрації країни, та надає можливість незалежно від будь-яких зовнішніх і внутрішніх загроз забезпечити здійснення митної справи [3, с. 74-85.]. Однак митну безпеку варто розглядати не просто як статичну величину, а перш за все як динамічне явище, яке постійно зазнає впливу з боку зовнішнього середовища.

Такі зміни в пов'язані перш за все з процесами інтеграції держави до міжнародного економічного та політичного простору.

Головними завданнями, з якими найчастіше зустрічається країна в процесі розроблення системи попередження загроз митній безпеці є:

- попередження зростання обсягів контрафактних товарів;
- боротьба з контрабандою, митними правопорушеннями, відмиванням доходів одержаних злочинним шляхом;
- здійснення контролю за переміщенням валютних та культурних цінностей під час перетину ними митного кордону держави;
- застосування тарифних та нетарифних санкцій;
- контроль за правильністю визначення бази оподаткування та повнотою сплати митних та інших обов'язкових платежів;
- взаємодія з іншими правоохоронними та контролюючими органами з метою упередження порушень чинного законодавства, що може призвести до значної шкоди національним інтересам;
- боротьба з корупцією, яка тягне за собою зменшення обсягів так званого «тіньового» сектору та обсягів «чорного» та «сірого» імпорту;
- та інші.

П. Пісної з цього приводу зазначає, що важливим завданням, яке постає перед митними органами України, є забезпечення митної безпеки у напрямках створення системи захисту національних та митних інтересів держави, а також можливості та здатності створеними системними принципами забезпечити протидію можливим небезпекам у митній галузі. [4]

Водночас відзначити, що на сьогоднішній день одним з найважливіших завдань виступає наповнення Державного бюджету України. Саме за рахунок сплати усіх належних податків та зборів країна отримує необхідні кошти для фінансування державних видатків. Здійснюючи фіскальну функцію, митні органи певною мірою регулюють та координують ведення зовнішньоекономічної діяльності українських та іноземних суб'єктів господарювання, здійснюють регулювання валютних потоків, впроваджують єдину для всіх систему контролю за правильністю здійснення та необхідними обсягами митних процедур.

Однак першочергове контролю за виконанням фіскальної функції у свою чергу не вирішує проблему гарантування митної безпеки. Якщо проаналізувати митне законодавство незалежної України, то поняття «митної безпеки» визначено у Митному кодексі України редакції 2012 року[7].

Необхідно зазначити, що кожним Кодексом [5,6,7] передбачено, що на митні органи України покладається обов'язок захисту національних митних, економічних інтересів, інтересів споживачів, інтересів внутрішнього ринку.

Митний кодекс 2002 року [6] визначив, що митна політика являє собою систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки.

Статтю 6 Митного кодексу України від 2012 року [7] надано визначення поняттю «митної безпеки» згідно з яким – це стан захищеності митних інтересів України, які в свою чергу являють собою національні інтереси держави.

Тобто з однієї сторони, митна безпека, що являє собою комплекс (систему) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави, суспільства й осіб із захисту інтересів (у тому числі інтересів власності) народу та держави в зовнішньоекономічній сфері і, зокрема, у митній сфері, випливає із зовнішньоекономічної безпеки та є її складовою, а з іншого, митна безпека, яка забезпечується виконанням митної справи, перебуває на стику силових і несилових складових національної безпеки й може бути виділена в окреме поняття [8, с. 5-16].

Під забезпеченням митної безпеки, на думку І. Серової та П. Пашка, можна розуміти упровадження в митній справі сукупності засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин; забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби шляхом створення ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму. У цьому контексті поняття «забезпечення митної безпеки» слід розглядати як здатність управлінських рішень в рамках створеної системи захисту економічних інтересів держави, протидіяти можливим небезпекам у митній галузі [9].

Головна мета забезпечення митної безпеки – це досягнення необхідного рівня надійності митної системи, зокрема досягнення усталеної та передбачуваної роботи митної служби, достатнього рівня сприяння зовнішньоекономічній діяльності в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження ризиків, а також виявлення та нейтралізація ризик-чинників, які безпосередньо впливають на стан реалізації митної справи й опосередковано – на зовнішньоекономічну діяльність [9, 10].

Виходячи з вищезазначеного варто відмітити, що митна безпека в процесі захисту національних інтересів держави та суспільства згідно чинного законодавства України, а також ратифікованих договорів та угод про міжнародне співробітництво повинна забезпечити:

- переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів;
- здійснення митного регулювання, пов'язаного з установленням розмірів податків і зборів та повнотою їх справляння;
- застосування митних процедур, заходів митно-тарифного й нетарифного регулювання;
- проведення робіт, направлених на боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил;
- виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи [10].

В процесі забезпечення митної безпеки суб'єктом виступають митні органи, а об'єктом – захист економічних інтересів держави в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Оскільки забезпечення ефективного функціонування та виконання покладених на митну систему завдань є одною із найважливіших характеристик якості розроблених механізмів функціонування системи митної безпеки, а також зменшення імовірності появи митних загроз.

Важливим інститутом у формуванні та функціонування митної безпеки є безпосередньо митні органи.

Митна служба є важливим регулятором зовнішньоекономічної діяльності країни. За умови ефективно розробленої системи управління митницею можливо досягти значних позитивних зрушень в процесі захисту національних інтересів держави та суспільства в цілому.

Формування механізмів управління митною безпекою та митницею розпочалося з моменту проголошення незалежності України. Саме в цей період створено Державний митний комітет, який в наступному перетворено в Державну митну службу України.

Головним завданням митних органів України є наповнення держбюджету та захист національних інтересів країни. Тому за досить короткий проміжок часу було створено дієву систему наповнення бюджету країни, службу боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями, контролю за правомірністю застосуванням митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання, введенням системи електронного декларування товарів, розвитком міжнародного співробітництва, поступово переорієнтацією на пост-митний контроль тощо. Водночас в процесі формування митних органів зустрічається велика кількість проблем серед яких головними на сьогодні можна визначити наступні:

- ненадання можливості ведення оперативного-розшукової діяльності, що зменшує ефективність виявлення та попередження появи митних правопорушень;
- відсутність розробленої досконалої системи взаємодії із правоохоронними органами;
- необхідність зменшення впливу людського фактору на процес митного оформлення, що повинно зменшити частку «сірого» та «чорного» імпорту, збільшити надходження до бюджету країни, а також забезпечити ефективну боротьбу з корупцією в державних органах;
- постійне зниження митної вартості імпортованих товарів з метою зменшення митних платежів, які підлягають сплаті, а також завищення фактурної вартості при експорті з метою збільшення відшкодування ПДВ з бюджету;
- внесення до реєстру об'єктів права інтелектуальної власності значної кількості таких об'єктів призводить до затримки митних оформлень в процесі спрацювання системи управління ризиками;
- потреба у постійному удосконаленні взаємодії із прикордонними органами суміжних держав та активної участі в місії EUBAM;
- зменшення рівня соціального захисту, відсутність належного матеріального стимулювання знижує продуктивність роботи та змушує працівників вчиняти неправомірні дії;
- зростання скарг на затримки процесів митного оформлення без обґрунтування причин, а також неввічливої поведінки посадових осіб митниці;
- зменшення видатків на фінансування матеріально-технічної бази;
- відібрання у митних органів частини важливих функцій (проведення пост-митного аудиту, ведення зовнішньоекономічної та митної статистики, участь митних органів у розглядах позовів у судах тощо), які безпосередньо зменшують ефективність процесів роботи підрозділів, а також оперативність реагування та глибокий аналіз виявлених правопорушень;
- тривалий процес реалізації конфіскованих в дохід держави товарів або ж і взагалі неможливість їх реалізації та ін..

Отже, як бачимо, перед митними органами існують досить складні задачі, які потребують швидкого реагування. Проте, на жаль, на сьогоднішній день в умовах складної політичної та економічної ситуації в країні пріоритетним та першочерговим завданням для митних органів залишається наповнення державного бюджету країни і на впровадження сучасних механізмів управління митними процесами не вистачає ресурсів.

Водночас інститут «митних органів» на сьогодні перебуває у стані реорганізації в процесі якого важливого значення набуває побудова сучасної дієвої системи у сфері захисту національних економічних та митних інтересів. В процесі цих дій необхідно реально оцінити ситуацію та визначитися з пріоритетними напрямами роботи.

Тому, на думку І. Бережнюка [11, с.465-466], виконання законодавства з питань митної справи та контроль за його додержанням – це мета системи управління митною справою внутрішнього рівня, захист економічних інтересів держави – відповідно мета державного рівня, а забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними угодами держави з питань митної справи, – мета системи управління світового рівня. Поєднання в одну цих трьох цілей формує комплексну мету управління митною справою, якою є реалізація митної політики.

Реформування митних органів потрібно проводити з урахуванням основних світових тенденцій в процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання. В даному випадку важливим завданням постає не тільки територіальне розташування підрозділів, але й наявність достатньої кількості підготовлених працівників для виконання митних формальностей. За останні декілька років проведено значну роботу щодо реорганізації та реструктуризації інститут «митних органів». Це в першу чергу пов'язано із скороченням митниць до однієї у кожній області, а також значним скороченням штатної чисельності працівників із 18 тис. осіб у 2010 році до 11,5 тис. осіб у 2014 році. Крім того, одним з наслідків такого процесу є відсутність у митних органів здійснення ряду важливих функцій.

Водночас, оскільки пріоритетним завданням митних органів є захист національних інтересів, доцільно враховувати досвід провідних країн світу, а саме:

- чітко акцентувати пріоритет національних інтересів під час регулювання зовнішньої торгівлі;
- затвердити принципи взаємності в наданні зовнішньоторговельних поступок і дотриманні партнерами вимог справедливої конкуренції;
- передбачити можливість захисту національної економічної безпеки шляхом адміністративного регулювання експорту;
- забезпечити детальне юридичне відпрацювання всіх інструментів регулювання ЗЕД, включаючи чітке формування процедурних моментів [11, с.454-455].

Розставлення чітких пріоритетів у своїй діяльності надасть змогу митним органам з мінімальними затратами забезпечити ефективну взаємодію із правоохоронними органами країни та максимізувати ефективність наповнення державного бюджету країни.

Висновки. Отже, захист національних інтересів є пріоритетним завданням будь-якої держави. В умовах інтернаціоналізації та глобалізації, а також нестабільної політичної ситуації економічна безпека держави виходить на перший план. При цьому митній безпеці повинна приділятися особлива увага. Тому виокремлення основних пріоритетних напрямів реорганізації митної системи та вирішення питань, які носять не тільки нормативно-правовий, але практичний характер, надасть змогу державі вивести на новий рівень митні органи та підвищить ефективність їх роботи, а також надасть змогу активно співпрацювати з іноземними країнами в напрямку попередження митних правопорушень.

Список літератури.

1. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунків рівня економічної безпеки України» - [Електронний ресурс] / Режим доступу: Система ЛІГА:ЗАКОН, вільний – Заголовок з екрану.
2. Руда Т.В. Сутність та структуризація економічної безпеки - [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://dndims.com/upload/files/custom_security_1-2_2012.pdf, вільний - Заголовок з екрану.
3. Пашко П.В., Пісної П.Я. Митна політика та митна безпека України. -К.: Фінанси України, № 1, 2006. – с. 74-85.
4. Користін О.Є. Митна служба як суб'єкт забезпечення економічної безпеки, Економічна безпека - Бібліотека українських підручників – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://libfree.com/100592629_ekonomikamitnasluzhba_subyekt_zabezpechennya_ekonomichnoyi_bezpeki.html, вільний – Заголовок з екрану.
5. Митний кодекс України: Закон України від 12.12.1991 № 1970-XII із змінами та доповненнями - [Електронний ресурс] / Режим доступу: Система ЛІГА:ЗАКОН, вільний – Заголовок з екрану.
6. Митний кодекс України: Закон України від 11.07.2002 № 92-IV із змінами та доповненнями - [Електронний ресурс] / Режим доступу: Система ЛІГА:ЗАКОН, вільний – Заголовок з екрану.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI із змінами та доповненнями - [Електронний ресурс] / Режим доступу: Система ЛІГА:ЗАКОН, вільний – Заголовок з екрану.
8. Пашко П. Умови та чинники забезпечення митної безпеки // Митна справа. – 2010. - № 1 (67). – С. 5-16;
9. Комаров О. В. Забезпечення митної безпеки на основі адміністрування ризиків як пріоритетний напрям гарантування державної безпеки - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=496>, вільний. – Заголовок з екрану.
10. Наказ Державної митної служби України від 22.12.2010 № 1514 «Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику» із змінами - [Електронний ресурс] / Режим доступу: Система ЛІГА:ЗАКОН, вільний – Заголовок з екрану.
11. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти [Текст] : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.

References.

1. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "The Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine "On Approval of

recommendations for settlement economic security of Ukraine""", available at: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ME131588.html (Accessed 10 October 2014).

2. Ruda, T.V (2012), "Description and structure of economic security", *Mytna bezpeka* [Online], vol. 1-2, available at: http://dndims.com/upload/files/custom_security_1-2_2012.pdf, (Accessed 10 October 2014).

3. Pashko, P.V. and Pисnoy P.Ya. (2006), "Customs and customs security of Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol., pp. 74-85.

4. Korystin, E.E. (2006), "The Customs Service as the subject of ensuring economic security", *Ekonomichna bezpeka* [Online], available at: http://libfree.com/100592629_ekonomikamitnasluzhba_subyekt_zabezpechennya_ekonomichnoyi_bezpeki.html, (Accessed 10 October 2014).

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "Customs Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1970-12> (Accessed 09 October 2014).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "Customs Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92-15> (Accessed 09 October 2014).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "Customs Code of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Accessed 09 October 2014).

8. Pashko, P. (2010), "Conditions and factors of ensuring of customs security", *Mytna sprava*, vol. 1 (67), pp. 5-16.

9. Komarov, A.V. (2012), "Providing customs security based on risk management as a priority to guarantee national security", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Online], available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?Op=1&z=496> (Accessed 09 October 2014).

10. The State Customs Service of Ukraine (2010), "The Order of the State Customs Service of Ukraine "On approval of the development of risk profiles" with changes", available at: <http://www.qdpro.com.ua/document/51440> (Accessed 11 October 2014).

11. Bereznyuk, I.G. (2009), *Mytne rehulivannia Ukrainy: natsional'ni ta mizhnarodni aspekty* [Customs regulations of Ukraine: national and international aspects], Academy of Customs Service of Ukraine, Dnipropetrovsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"